

Богдана Фільц

БАГАТОВИМІРНІСТЬ ТВОРЧОЇ І ГРОМАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО

20 лютого 2018 р. минуло 130 років від дня народження одного з найвидатніших українських митців – композитора, педагога, піаніста, критика і публіциста, диригента, музичного просвітителя, громадського діяча Василя Олександровича Барвінського. Він вніс неоціненно великий вклад у становлення і розбудову музичної освіти і мистецтва ХХ ст. на теренах Західної України і передусім Львова в період між двома світовими війнами. Тут він працював від 1915 до 1939 року директором і педагогом Вищого музичного інституту імені М. В. Лисенка, активно організовував музичне життя у всій Галичині. Як відомо, у багатьох менших містах і містечках були створені філії Вищого музичного інституту, де бажаючі могли вчитись грати на різних інструментах, вивчати теоретичні предмети, співати в хорі, грати в оркестрі та інструментальних ансамблях і поступово здобувати ґрунтовний професійний музичний вишкіл, оскільки на посади вчителів здебільшого запрошувались спеціалісти високого фахового рівня, що закінчили студії у вищих музичних закладах в європейських столицях. Особисто Василь Барвінський викладав у Вищому музичному інституті у Львові гру на фортепіано та теоретичні дисципліни: гармонію і сольфеджіо, знання яких вважав необхідними для музикантів усіх галузей виконавства. У 1923 р. В. Барвінський здійснив концертне турне по Чехословаччині разом зі співаком Р. Любинецьким. Він багато концертував також по Західній Україні з відомими виконавцями – А. Крушельницькою, М. Менцінським, М. Голинським О. Любич-Парахоняк, віолончелістом Б. Бережницьким, скрипалем Е. Перфецьким та ін.

З 1926 р. нав'язав за посередництва Радянського Консула у Львові взаємини з діячами музичної культури Радянської України: П. Козицьким, В. Косенком, М. Вериківським, Л. Ревуцьким, Б. Лятошинським. У 1928 році успішно виступав із власними концертами разом із блискучим віолончелістом Богданом Бережницьким у Радянській Україні у Києві, Харкові, Одесі, Дніпропетровську. Там він особисто спілкувався з провідними українськими композиторами Л. Ревуцьким (побував у нього вдома, обмінявся з ним нотами), Б. Лятошинським, М. Вериківським та ін. Згодом популяризував їхні твори в Галичині, де їх успішно виконували його колеги та учні.

Василь Барвінський був також членом правління співочого товариства «Боян» та Музичного товариства ім. М. Лисенка, головою Спілки українських професійних музик (СУПРОМ), членом редколегії і постійним дописувачем журналу «Українська музика». Особливо велика його заслуга полягала у піднесенні музичної освіти до високого рівня професіоналізму багатьох музикантів краю. Він виховав багато поколінь високо освічених музикантів різних галузей. Серед його учнів були всевітньо відомі композитори Микола Колесса, Антон Рудницький, Нестор Нижанківський, піаністи Роман Савицький, Дарія Гординська-Каранович, Олег Криштальський, Марія Крих-Угляр.

Композитор Барвінський народився в Тернополі 20 лютого 1888 року і помер у Львові 9 червня 1963. Від семи років почав фахову науку гри на фортепіано. Спочатку

у своїй мамі – Євгенії Барвінської, співачки, піаністки і хормейстера, яка була організаторкою музичного життя у Тернополі (у її хорі співала Соломія Крушельницька), диригувала хором співацького товариства «Боян» тощо. У 1903 р., п'ятнадцятирічним хлопцем, В. Барвінський грав перед М. Лисенком, який, за свідченням С. Павлишин, «заохотив його йти музичним шляхом» [1]. Невдовзі батьки переїхали до Львова. Там він закінчив народну школу і гімназію (1906). Здобув прекрасну освіту. Закінчив музичну школу К. Мікулі (1896–1905), навчався у Львівській консерваторії по класу фортепіано у чеського педагога Вілема Курца (1905–1906), який згодом як професор і ректор Празької консерваторії запросив свого талановитого учня продовжити музичні студії у Празі. Василь Барвінський одночасно почав навчатися на юридичному факультеті Львівського університету (1906), потім на філософському факультеті Празького Карлового університету, вчився у знаменитого професора Зденека Неєдлі, що згодом став президентом Чеської Академії наук та міністром культури, а також у проф. О. Гостинського по музикознавству. Він закінчив Празьку консерваторію по класу фортепіано І. Гольфельда і класу композиції Вітєслава Новака, в якого вчився від 1908 до 1914 року, та Й. Сука, найвидатнішого учня славетного А. Дворжака. У 1911 р. склав екзамени з відзнакою чеською та німецькою мовами. Після своїх студій В. Барвінський інтенсивно і плідно став працював у Празі. Насолоджувався можливістю прилучитися до європейської культури в галузі творчості і виконавства. У 1913 році відбувся його перший авторський концерт, де виступав як піаніст і композитор, а в 1914 р. зорганізував великий «Вечір української народної пісні у виконанні празького хору співочого товариства «Глагол» під орудою композитора і диригента Ярослава Кржічки, що відбувся з великим успіхом у престижній Великій залі ім. Б. Сметани («репрезентаційного прийому») Праги. Там виконувались обробки народних пісень М. Лисенка, С. Людкевича, В. Барвінського і Л. Куби – відомого збирача слов'янського фольклору.

Василь Барвінський походив зі старовинного роду, історія якого сягає 14 століття. Це був славетний рід української інтелігенції, що дала немало визначних знакових імен, таких як Мартин Барвінський – ректор Львівського університету (1838 – 1839), або ж Олександр Барвінський – батько Василя, визначний педагог, літературознавець, історик, політик, вчений, голова НТШ й українського педагогічного товариства, міністр освіти ЗУНРу, запроваджував українську мову в середні і початкові школи в Галичині. А ще брати батька – Володимир заснував львівську газету «Діло», Остап писав історичні драми... Взагалі в цьому знаному і безпосередньо причетному до культурних досягнень українців роді було ще й багато інших інтелектуалів: журналісти, письменники, науковці, лікарі – всі високо освічені люди, які самовіддано працювали на благо культурного розвитку свого народу. До речі, згадана вище відома музикознавець і педагог, доктор мистецтвознавства Стефанія Павлишин теж належить до цього славетного роду. Вона дуже багато зробила для відновлення доброго імені Василя Барвінського (дослідження і публікації книжок та статей про композитора, віднайдені його втрачені твори, і їх публікації у різних збірниках, виступи на конференціях, у пресі – українській та зарубіжній). Це також стосується її наукових розвідок про членів роду Барвінських і їх ролі у результативному поступі і розвитку української культури та освіти в Галичині у XIX і першій половині XX сторіччя. Саме з її книжки про В. Барвінського, виданої

1990 р. у видавництві «Музична Україна», дізнаємося, що його батько, посол до австрійського сейму, «Олександр Барвінський був невтомним діячем освіти..., видавав підручники літератури, історії, випускав періодичні видання... Його особисте знайомство з Лисенком, яке розпочалося в 1867 році, тривало аж до смерті класика української музики. Саме прохання Олександра Барвінського написати музику до «Заповіту» стало для Лисенка першим стимулом до творчості, пов'язаної з поезією Шевченка» [1].

Василь Барвінський був гідним продовжувачем справи своїх славних попередників, перелічених представників роду. Його самобутній композиторський талант, дивовижна працездатність, величезні здобутки блискучого вдумливого виконавця – піаніста і глибинні відчуття його душі, ніжність почуттів, колористична гармонія, загальна доброта і гуманістичне світосприйняття та небуденний творчий талант публіциста і критика принесли йому й Україні в цілому заслужене визнання у світі. Вже перші його фортепіанні твори, написані у 20-річному віці в часі його навчання у Празі в композитора В. Новака – п'ять із восьми прелюдій, було надруковано в Лейпцігу у 1918 році. Вони відразу засвідчили появу дуже оригінального, одного з найталановитіших українських композиторів новітньої доби, митця, який першим після Лисенка познайомив світову громадськість із живим яскравим звучанням української музики, побудованої на основі народних пісень його батьківщини. Два інші фортепіанні цикли В. Барвінського «Любов» (1915) і «Шість мініатюр на українські народні теми» удостоїлися честі бути надрукованими у Відні у світового масштабу європейському видавництві «Universal Edition» 1924 року, (Відень – Лейпціг – Нью-Йорк), а в 1927 р. у путівнику сучасної фортепіанної музики («Moderne Internationale Klaviermusik», Zürich – Leipzig, 1927) була опублікована позитивна рецензія Роберта Тайхмюлера, професора Ляпцізької консерваторії, на цикл його «Мініатюр», де вони охарактеризовані «як повні незвичайного чару і достойні розповсюдження», а щодо труднощів виконання – «легкі» і «середньо легкі».

У 1929 р. Українська Музична накладня в Нью-Йорку видала 38 народних пісень у фортепіанній обробці В. Барвінського, а в 1931 році одна з його п'єс «Український танок» з циклу «Шість мініатюр» була надрукована в Японії видавцем Накамурую «між творами таких майстрів як Барток, Бізе, Бузони, Вагнер, Гріг, Дебюссі, Шуберт, Шопен та Скрябін» [3]. Список друкованих довоєнних видань фортепіанних творів В. Барвінського можна продовжити. Серед них необхідно згадати опубліковану збірку «Наше сонечко» – 20 дитячих п'єс для фортепіано на українські народні мелодії, які були видані Союзом Українських Професійних Музик у Львові у 1935 році з розкішними ілюстраціями, виконаними Р. Якимовичем. Згодом у 1948 році вона з'явилась у Німеччині, а потім твори митця виходили друком після війни у київських музичних видавництвах, правда, без малюнків (починаючи з 1960 року), а в 1963 р. «Колискова» і «Пісня лірника» вийшли в Москві у збірнику «Новые страницы».

У найважливішій сфері діяльності – композиторській – Барвінський, поруч із Людкевичем, закладав підвалини української професійної музики. Як прекрасний піаніст-виконавець, Барвінський написав низку фортепіанних творів великої мистецької вартості, тож не даремно ними захоплювалися у світі. Вони з'являлися друком та виконувалися у багатьох країнах на різних континентах нашої планети. Його вірний старший побратим С. Людкевич щиро радів його успіхам і завжди підтримував,

віддаючи належне його самобутньому таланту. Ось декілька висловлювань славного маестро, наведені авторитетним львівським музикознавцем Я. Якубяком з приводу їхньої співпраці:

«В. Барвінський в очах С. Людкевича – це талант з Божої ласки, причому талант виразно українського характеру («нашого рідного походження», як каже С. Людкевич). Від природи В. Барвінський є ліриком з дуже розвиненим почуттям гармонії, котра становить, властиво, найсильнішу сторону творів В. Барвінського... і стиль його, властиво, мало змінювався. Стиль цей – «квітчасто-запашний, справді «барвінковий», стиль виразно український, хоч і є певні впливи, зокрема чеські». В. Барвінський – натура наскрізь творча, що виявляється і в його піаністичних виступах: для В. Барвінського-піаніста характерна не бравада технікою, а «м'якість удару та велика інтелігенція», В. Барвінський за фортепіано «не так продукує, як творить» [3].

Барвінський найкраще висловив себе у камерному жанрі і фактично створив новітні основи української інструментальної музики. Як чудовий піаніст-виконавець він створив низку високомистецьких фортепіанних творів, що стали першими, які увійшли в світовий репертуар завдяки їх опублікуванню у віденському видавництві. Саме публікація творів Барвінського у відомому в музичному світі видавництві, за спогадами автора, спричинились до їх поширення, і не тільки через їх передруківання і виконання їх різними піаністами в концертах, але й у звучанні їх в радіопередачах у Відні, Лейпцігу, Берліні, Стокгольмі, Туріні, Празі та інших містах.

Серед інших фортепіанних творів слід назвати сонату *Cis-dur*, написану 1910 року, що стала знаковим першим для новітньої української музики високомистецьким зразком цього жанру. Перу Барвінського належать також ще такі твори для фортепіано як *Українська сюїта на народні теми* (1917), *Варіації на тему української народної колядки* (1917), *Мініатюри на теми лемківських пісень* (1920), *Варіації і фугета на українську народну тему* (1921), *Концерт для фортепіано і симфонічного оркестру* (1937).

Крім того ним написані: *Пісня, Серенада, Імпровізація*, твори на теми лемківських народних пісень (*Заколисна пісня, Пісня без слів, Мари*), *Листок з альбому*, двадцять дитячих п'єс на українські народні пісні *Наше сонечко грає на фортепіані, Коляди, колядки і щедрівки* та експериментальні п'єси – *Прелюдія методом Далькроза і Жаб'ячий вальс*. В останній вперше були застосовані кластери, точніше удари по клавішах стисненням кулаком, як звукозображальний штрих, що ілюстрував кумкання жаб.

Цей перелік творів Барвінського подав у своїй статті св. пам'яті львівський піаніст Богдан Тихонюк, який ретельно розглянув їх, спираючись на оцінку виконавців рецензентами львівської преси 20-х років [6]. Крім того у статті Б. Тихонюка приведені також цікаві думки з рецензій М. Вериківського і А. Рудницького, написані під враженням почутих творів у Харкові під час тріумфальних гастролей В. Барвінського з віолончелістом Б. Бережницьким. Вони були опубліковані в радянській періодиці: рецензія Вериківського в київському журналі «Музика» та стаття А. Рудницького «Музичне життя в Харкові», де 15 жовтня 1928 року прозвучала у симфонічному концерті «Українська рапсодія» Барвінського під орудою А. Рудницького. У зв'язку з цим ми можемо судити тепер ще і про сприйняття слухачами виконання і

характеру творів митця у Радянській Україні, частина з яких, на жаль, вже безповоротно втрачена.

Фортепіанний концерт, який прозвучав у Львові 1938 р. на ювілейному концерті Барвінського з нагоди 50-річчя від дня народження композитора і 30-річчя його творчої діяльності у виконанні його учня піаніста Романа Савицького та диригента Миколи Колесси, як відомо, теж на довго пропав і лише на тридцяті річницю смерті композитора він чудом знайшовся аж у далекій Аргентині. Це сталося завдяки наполегливим пошукам сина виконавця – вченого-бібліографа із США Романа Савицького-молодшого. Я слухала виконання його у 1997 р. із філармонічним симфонічним оркестром у натхненній інтерпретації заслуженої артистки України, чудової піаністки, професора Львівської консерваторії Марії Крушельницької у залі столичної філармонії, і він справив на мене величезне враження! Додам, що саме тоді, незадовго до концерту, я навіки втратила свого друга-чоловіка. Знаходилась у великій скорботі і оціпенінні. І саме чудова, сповнена добра, глибоко душевна і гуманна музика В. Барвінського, наче цілющий бальзам на душу, подіяла на мене і вивела мене із страшного стану суцільного болю і важкого психологічного стану безвиході, розпачу і безнадії...

Камерно-інструментальні ансамблі В. Барвінського, які стали особливо важливим внеском в українську музику не лише Галичини, але й всієї України, представлені творами для скрипки і фортепіано, для віолончелі і фортепіано та ансамблями – тріо, квартетами, квінтетом і секстетом.

Першими камерно-інструментальними ансамблями були фортепіанне *Тріо ля мінор* і *Тріо мі-бемоль мінор* (1910–1911), написані у Празі. Останнє, на жаль, втрачене. До найважливіших досягнень композитора, на думку С. Павлишин, належить фортепіанний *Секстет до мінор*, написаний там же у 1914–1915 роках з авторським означенням *Секстет (Варіації на власну тему)*. Це шість варіацій, де варіації «Лірницька пісня» і «Думка» присвячені його матері, а твір в цілому присвячений пам'яті М. Лисенка і був виконаний в честь відкриття нового будинку Вищого Музичного Інституту ім. Лисенка у Львові. Він також був втрачений, але в 60-х роках митець відтворив його по пам'яті, і твір знову зазвучав.

З інших симфонічних творів Барвінського – «Увертюра-поема», що писалась у Празі (1929–1930) до опери «Маруся», теж втрачена.

Із двох квартетів залишився соль мінорний, названий композитором «Молодіжним», бо призначався для поповнення педагогічного репертуару. Він складається з чотирьох частин, які чергуються за принципом контрасту, написаний на українські народні теми, що розвиваються варіаційним методом. Твір був виданий в Києві 1941 року. У 1978 році Квартет ім. М. В. Лисенка записав його разом з секстетом на платівку. Крім того в Мордовському ГУЛАГу В. Барвінський створив фортепіанний квінтет для фортепіано, двох скрипок, альту і віолончелі.

Барвінський написав досить багато творів для віолончелі з фортепіано, серед яких: *Ноктюрн* (1913), *Варіації на українську народну тему* (1918), *Думка* (1926), *Мелодія*, *Соната фа дієз мінор у 3-х частинах* (1926), *Сюїта на українські народні мотиви: Заспів, Гумореска, Колискова, Рондо, Гумореска і Колискова* (1926) і *Концерт для віолончелі і фортепіано* (1956).

Декілька творів для скрипки, серед яких була соната до мінор, втрачені. Натомість *Український танок з Шести мініатюр для ф-но в перекладі для скрипки і фортепіано* був надрукований у Відні у зб.: «Neue Meisterklänge für Geige», «Universal Edition» (у 1925 р.).

У творчий доробок Барвінського увійшла низка вокально-симфонічних творів – *Українське весілля* у 2-х частинах, *Заповіт* на вірші Т. Шевченка, *Наша пісня, наша туга* на вірші С. Черкасенка, *В перші роковини С. П. Карманського* (втрачено), *Пісня про Вітчизну* на сл. М. Рильського (1940, друк. 1947 р. в Харкові).

Крім того, В. Барвінський писав хорову музику, солоспіви, обробки народних пісень для голосу з фортепіано і для голосу, скрипки і фортепіано та ін.

Після війни і возз'єднання Західної України з Радянською Україною Василь Барвінський став першим директором Львівської консерваторії ім. М. Лисенка і був ним до 1948 року. У 1940 р. ВАКом йому присуджено вчене звання професора і доктора мистецтвознавства (до того він з 1938 р. мав звання почесного доктора Празького університету). Тоді ж, у 1940 р. він став головою Львівської організації Спілки композиторів. У 1940-х роках брав участь у роботі 3'їзду композиторів СРСР в Києві, був депутатом і членом установчих зборів уповноваженої комісії Перших зборів Західної України. Його всі поважали і високо цінували.

Але в 1948 році за наклепами й абсурдними звинуваченнями був безпідставно арештований і разом із дружиною піаністкою Наталією (дочкою талановитого українського фізика-вченого Івана Пулюя, який відкрив промені, що увійшли до все-світньо визнаних у медицині променів під назвою Рентгена), був засуджений на десять років позбавлення волі. Йому висунули сфабриковані звинувачення в тому, що він шпигун, «агент англійської розвідки, агент Гестапо». Це жорстоке покарання Барвінський, невинний, відбував у сталінських концентраційних таборах у мурдовському ГУЛАГу 10 років

Найбільшою трагедією композитора стала втрата його творів, які безжалісно були спалені у дворі консерваторії, серед яких було чимало рукописів, за злочинним наказом тодішньої влади чи енкаведистів, а також не менш злочинних безпосередніх виконавців того варварського акту – працівників консерваторії. І яку немислимо важку психологічну травму довелось пережити йому в ГУЛАГу, коли він змушений був сам особисто підписати на папері свою згоду на знищення всіх своїх творів!!!

На щастя, правда і справедливість врешті перемогла! Завдяки друзям, його учням, щирим поціновувачам його творчості, численним дослідникам української музики і знакових особистостей української культури, до яких назавжди належить ця благородна незабутня ЛЮДИНА – ВАСИЛЬ БАРВІНСЬКИЙ, його творчість житиме у віках!

На закінчення мушу висловити свої щирі захоплення і безперечне визнання величезної заслуги організаторам невинного дослідного процесу, музикантам і культурним діячам України продовж багатьох років, передусім викладацькому складу Дрогобицького педагогічного університету ім. Івана Франка і Дрогобицького музичного державного училища ім. В. Барвінського, членам Дрогобицького осередку Національної спілки композиторів України і найбільше її очільнику пану Володимирі Грабовському, якому вдалось зібрати матеріали зі всього світу про величну і трагічну постать незабутнього корифея нашого національного музичного

мистецтва, високі моральні якості і шляхетність якого відзначали всі, хто його знав і хто з ним спілкувався. А ще крім численних своїх узагальнюючих та інформативних статей у різних збірниках йому вдалося надрукувати чотири змістовні і об'ємні книги про В. Барвінського з безліччю цікавих фактів його життя і його оточення, а також свідчень очевидців тодішніх історичних подій і ситуацій [7]. То ж слава Йому і всім, хто причетний до видання цих неоцінених праць!

Крім В. Грабовського відновленням пам'яті про видатного композитора В. Барвінського займався також О. Смоляк. Він організував у Тернополі дві наукові конференції до ювілеїв митця і опублікував їх матеріали у двох книжках [4, 8], а також видав низку нотних збірників із фортепіанним творами Барвінського в очолюваному ним видавництві «Астон» та інших видавництвах.

На завершення додаю свої особисті спогади про Василя Барвінського, якого я пам'ятаю з раннього дитинства. Він приїздив до Яворова (мого рідного міста, де я народилася) на іспити учнів музичної школи як очільник та інспектор Музичного інституту ім. М. Лисенка, що знаходився у Львові. Як відомо, у багатьох менших містах західної України до 1939 року існували філії цього інституту, і музична освіта там велася під постійним контролем його керівників – провідних композиторів С. Людкевича і В. Барвінського. До Яворова приїжджав на іспити переважно проф. Людкевич, але одного разу до нас завітав В. Барвінський. І хоча я тоді була ще зовсім малою, його своєрідна зовнішність, що безперечно засвідчила яскраву мистецьку особистість, врізалась в мою пам'ять на все життя.

Це, передусім, досить велика, неначе викарбувана з граніту, голова з дуже виразними рисами обличчя, високим, дещо випуклим чолом, розумними очима, орлиним носом, густою шапкою довгого хвилястого волосся. До нього всі ставилися з глибокою повагою. Цей загальний емоційний тонус і шаноблива атмосфера, які панували в нашому домі під час розмови з ним, і були викликані його присутністю, надавали всій його постаті якоїсь особливої неповторності і величності. Він користувався загальною повагою і довірою всіх галичан...

Тому зразу ж після війни, коли в 1945 р. ми приїхали круглими сиротами з Казахстану, і наша тітка Ганна Рудницька (рідна сестра Ярослави Музики), яка заопікувалася нами, повела нас із старшою сестрою Іванкою в консерваторію на прослуховування до проф. С. Людкевича та В. Барвінського, ми дуже хвилювалися. Останній був директором Львівської консерваторії, і тоді ж була створена при ній спеціальна музична школа-десятирічка. Ознайомившись з нашими можливостями (очевидно з майбутніми, ніж в той час реальними), нам порадили продовжувати музичні заняття. Мені – в музичній десятирічці (я була прийнята в 4 клас по класу фортепіано), а сестрі – в музичному училищі (клас скрипки і фортепіано).

Я дуже вдячна цим видатним і благородним українським митцям за їх чуйне, глибоко людяне ставлення до нас. Адже саме тоді й окреслився наш майбутній шлях у мистецтві. І саме Василь Олександрович Барвінський та Станіслав Пилипович Людкевич відіграли вирішальну роль у виборі наших професій і, взагалі, у нашій долі. Мимоволі згадую тодішній наш моральний стан, коли ми, втративши батьків, розгублені і безпорадні переїхали до Львова, шукали і намагалися всіма силами віднайти "точку опори" та свою дорогу в житті... І як же ми раділи згодом наданій нам

можливості навчатись!!!.. (Про це так мріяла в Казахстані наша мама, яка весь час дуже турбувалась, що ми не маємо змоги вчитись)...

А опинились ми в такому скрутному становищі через тотальні репресії більшовицькими органами влади української національно свідомої інтелігенції відразу ж після так званого «звільнення» наших земель у 1939 році. Мій батько, др. Михайло Фільц, адвокат й активний громадський діяч, був ровесником В. Барвінського (з 1888 р.), близько десяти років очолював Музичне товариство і разом з дружиною Ярославою заснував філію Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка в Яворові. Його було заарештовано вже в жовтні 1939 р., в 1940 р. засуджено до розстрілу, а згодом вирок замінено на 25 років каторжної праці в концентраційних таборах і вислано на Печору. І лише через 50 років він був реабілітований із зазначенням терміну покарання на «10 років таборів». Цікаво, що Барвінський також пройшов точно таку ж послідовність визначення злочинного покарання тоталітарним режимом репресивними органами радянської влади безневинних людей через вісім років: засудження його зловісною «тройкою» до смерті, згодом до 25-ти років таборів і, врешті, до 10 каторжних років у Мордовському ГУЛАГу, де він відсидів «від дзвінка до дзвінка». Очевидно, такий сценарій був чітко відпрацьований злочинцями ще у сумнозвісному 1937 році. Про це зізнався знедолений Барвінський в одному з автобіографічних звітів про митарства свого підневільного життя.

А нас, після арешту батька, тобто мене і ще двох старших сестер з мамою, того ж 1940 р. депортовано до Казахстану, де мама померла, а ми повернулись із заслання круглими сиротами. І все ж таки 1945 рік для нас був щасливим і сповненим надій. Ми знову на рідній землі! Знову живемо в культурному середовищі! І ця незабутня зустріч із славними митцями і їх щире зацікавлення нашими долями та їх неоціненна підтримка!

А до арешту нашого славетного українського композитора В. Барвінського залишалося всього 3 роки.

В той час я нерідко бачила його передусім в музичній школі. Пам'ятаю, коли він приходив на іспити або академічні вечори фортепіанного класу Львівської музичної десятирічки, з якою повагою і шаною ставились до нього всі викладачі і, зокрема моя тодішня вчителька, донька прославленого вченого і композитора Філарета Колесси Дарія Філаретівна Залеська. Як ми, учні перших повоєнних років, «тремтіли», коли дізнались про те, що він буде слухати наші виступи. Але він при всій вимогливості і строгості був надзвичайно доброзичливий і людяний. Так що побачивши його підбадьорюючі очі, відразу зникла невпевненість, і нам переважно вдавалось «донести до слухачів» те, чого ми навчились. Більше того, після наших виступів він знаходив для кожного відповідні слова, які окрилювали нас, і нам хотілось працювати якомога більше.

Він мав тоді в десятирічці декількох учнів. Особливо здібним з них був Олег Криштальський, що згодом став відомим концертуючим піаністом і видатним педагогом Львівської консерваторії, професором і довголітнім завідуючим кафедри спеціального фортепіано Львівської музичної академії ім. М. В. Лисенка та її проректором. Дотепер пам'ятаю його блискуче виконання «Рапсодії» М. Лисенка та мініатюри С. Людкевича «Квочка», коли він був учнем В. Барвінського у музичній десятирічці, яке віддзеркалювало тонке розуміння музичного змісту творів його вчителем.

І ось ще один кардинальний момент в моїй біографії, коли моя життєва стежка переплелася з особою композитора В. Барвінського. Це було влітку 1958 року. Після закінчення композиторського факультету Львівської консерваторії мене рекомендували до прийому в члени спілки композиторів СРСР. Початковий етап тої процедури проходив у Львівському відділенні спілки композиторів. Цей день для мене став особливо пам'ятним: я мала честь бути прийнятою до спілки на тому ж засіданні, на якому поновлювали у складі спілки шановного Василя Олександровича Барвінського. З цієї нагоди до Львова спеціально приїздив Голова Президії спілки композиторів України, народний артист УРСР К. Данькевич. Тоді ж виконувався фортепіанний квінтет Василя Барвінського, який він відновив з пам'яті. На засіданні з глибокою повагою, теплотою і щирою радістю з приводу повернення до Львова і творчої праці Василя Барвінського виступали присутні на засіданні С. Людкевич, К. Данькевич, А. Солтис, І. Маєрський, тодішній голова Львівської організації СКУ А. Кос-Анатольський та відповідальний секретар Є. Козак (мабуть, і М. Колесса, але я це слабо пам'ятаю). Всі відзначали високий професіоналізм музики В. Барвінського, її глибоку змістовність та національну визначеність, бездоганне володіння засобами композиторської техніки. Пам'ятаю також дуже схвильовані й емоційні розмови про мистецтво і людські долі, які точились при мені у колі прославлених митців у залі аеропорту перед вильотом К. Данькевича до Києва. Тоді там були присутні С. Людкевич, В. Барвінський, А. Кос-Анатольський та Є. Козак.

Згодом В. Барвінський продовжив роботу над відновленням своїх творів. Його часто можна було бачити на різних концертах, після яких він обмінювався думками про виконану програму із своїми колегами композиторами.

Цікавою і корисною для мене була дискусія двох майстрів композиції – проф. С. Людкевича і В. Барвінського з приводу мого твору «Вітре буйний» на слова Т. Шевченка, написаного для сестер Байко. Він виконувався ними на одному з концертів Пленуму композиторів Львова у залі Львівської філармонії на початку 60-х років. Повертаючись разом додому, проф. Людкевич у спільній розмові критично віднісся до нього: бентежили його наявність синкоп, які, на його думку, не характерні для мелодики центральної України, тобто регіону, звідки походить поет. Натомість В. Барвінський вбачав у творі позитивну рису розширення рамок музичної інтерпретації поезії згідно оригінальних особливостей фольклору палітри всієї пісенної культури України, зокрема і західного регіону.

Він щедро ділився своїми знаннями з молодими музикантами, які його охоче відвідували вдома (знаю, що в нього часто бував відомий диригент І. Гамкало). Особисто я вдячна йому за редагування одного з моїх перших друкованих творів – вокального тріо «Там, де Липа Золота» на слова П. Воронька, написаного для сестер Байко. Тріо готувалось до друку у збірнику творів львівських композиторів, і А. Кос-Анатольський попросив перевірити рукопис перед поданням у видавництво. Ретельний перегляд твору в найменших деталях, зокрема влучності голосоведення вокальних партій та фортепіанного супроводу й обговорення зі мною причини тієї чи іншої зміни в тексті, стало для мене дуже корисним і повчальним. Особливо цінним вважаю зауваження, які стосувалися піаністичного викладу і зручності фортепіанної фактури, в галузі якої він був справжнім майстром, про що свідчать його власні оригінальні твори для фортепіано.

Невдовзі після цього я поїхала до Києва, поступивши в аспірантуру під керівництвом Л. Ревуцького. З ним, як відомо, В. Барвінський заприязнився ще перед війною під час концертних гастролей по Радянській Україні. Він відвідував родину Ревуцьких у 40-х роках, згадував свого колегу і друга з великою теплотою та повагою і тоді, коли повернувся із заслання. Пізніше син Л. Ревуцького, відомий професор медицини і палкий шанувальник українського мистецтва Євген Львович Ревуцький розповів мені більше про дружні взаємини між двома славетними митцями. Зокрема, я дізналась від нього про те, що в них збереглось багато нот, підписаних і подарованих В. Барвінським його батькові у ті далекі роки. Євген Львович зібрав їх в окрему папку і передав до музею М. Лисенка. Крім того, копію фотографії В. Барвінського, подаровану і підписану Левкові Ревуцькому та його дружині Софії Андріївні на згадку про перебування в їх гостинному домі у 1941 році, на моє прохання, дав мені спеціально для публікації у Дрогобицькому збірнику.

Працюючи над матеріалами до української енциклопедії і познайомившись з життєписами різних галицьких музикантів, виявила цілий ряд фактів, які свідчать про те, що директор Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові В. Барвінський відіграв велику, а нерідко і вирішальну роль у професійному становленні багатьох із них, а після війни, ставши директором Львівської консерваторії, щиро-сердно допомагав усім людям чим міг і, зокрема, працевлаштуванням за своїм фахом. Так, наприклад, саме за його стараннями повернулась з Казахстану на рідну землю в минулому концертуюча піаністка і до 1939 року директор філії Музичного інституту ім. М. Лисенка в Городку, онука композитора П. Бажанського п. Оксана Бірецька. Там, у Казахстані, вона, як і наша та багато інших родин української інтелігенції, відбувала заслання, а в 1946 році, завдяки Барвінському, вона повернулась до Львова і стала працювати викладачем по класу фортепіано у спеціальній музичній 10-річці при Львівській консерваторії.

Велику підтримку у скрутний час він виявив також до піаністки Ірини Негребецької з Перемишля, до речі, його учениці і довголітньої вчительки фортепіано Перемиської філії Музичного інституту. Під час вимушеного і насильного переселення українців з території, яка відійшла після II світової війни з «щедрої руки» більшовиків до Польщі, в неї загубились документи про закінчення музичних студій. Тож проф. В. Барвінський документально засвідчив, що вона має фахову освіту, і на основі цього вона стала викладачем Львівської консерваторії та спеціальної музичної 10-річки по класу фортепіано. Власне він особисто прийняв її на ці посади, й там вона показала з найкращого боку як фахівець високої кваліфікації.

Згодом дуже цікаві факти про Барвінського розповіла мені шановна Рада Остапівна Лисенко, професор національної музичної академії України, онука славетного Миколи Лисенка. Її батько, Остап Миколайович, працював у перших повоєнних роках викладачем Львівської консерваторії, а мати була секретарем доктора В. Барвінського. Останній завжди намагався допомогти грошима бідним студентам і міг роздати їм всю зарплатню. Рада Остапівна розказала мені також про те, що коли вона у 1947 році від'їжджала до Москви вчитись в аспірантурі, він знайшов в Києві її кімнату в гуртожитку і передав конверт з грошима на навчання. І як вона не відмовлялась, нічого не допомогло. «Віддасте мені колись, як заробите», – такі були його слова. А через рік його арештували... Але найбільш зворушливою була її

розповідь про те, що В. Барвінський вже після повернення із заслання, хворий і знедолений, і безперечно, м'яко кажучи, «не дуже забезпечений матеріально», систематично присилав Раді Остапівні гроші і листи, в яких просив купити квіти і покласти від нього на могили діячам української культури в день їхнього народження. Це, в першу чергу, стосувалося М. Лисенка, В. Косенка, П. Козицького та М. Заньковецької. Ці листи зберігалися спочатку в кабінеті-музеї М. Лисенка в Київській консерваторії, зараз – у музеї М. Лисенка. Рада Остапівна згадує В. Барвінського з великою любов'ю і повагою, наголошуючи на тому, що «ця людина мала велике і ніжне серце. А для неї завжди була, як ікона, до якої можна і треба молитися». Я особисто та, мабуть, всі, хто його пам'ятає, можуть прилучитися до цих високих слів щирого захоплення визначним митцем України, благородством його душевних поривань та щедрості серця. Адже це звучить і звучатиме завжди в його прекрасній музиці! Я безмежно рада, що Бог і доля подарували мені щастя зустріти на своїй життєвій дорозі цю прекрасну Людину, сповнену всепрощення і гуманності, яка, мимо всіх трагічних подій і поневірянь, залишила у своїй душі стільки тепла і добра до людей, глибоких почуттів до своїх колег, справжньої та непідробної пошани до видатних мистців України.

Література

1. Павлишин С. *Василь Барвінський. Творчі портрети українських композиторів*. К.: Музична Україна, 1990. 88 с.
2. Німилович О. Фортепіанні твори Василя Барвінського та історія їх видання. *Василь Барвінський і сучасна музична культура*. Упоряд. В. Грабовський, Л. Філоненко, О. Німилович. Дрогобич: Посвіт, 2012. С. 169–178.
3. Якубук Я. Василь Барвінський та Станіслав Людкевич. *Василь Барвінський і українська музична культура. Святкова академія присвячена 110-річчю від дня народження Василя Барвінського 16 березня 1998 р.* Статті та матеріали. Упоряд. Олег Смоляк. Тернопіль, 1998. С. 56.
4. Тихонюк Б. Василь Барвінський – композитор і піаніст в оцінці Львівської преси 20-х років. *Василь Барвінський у дослідженнях і матеріалах*. Ред.-упоряд. В. Грабовський. Дрогобич: Посвіт, 2008. С. 118–128.
5. *Василь Барвінський. Статті та матеріали*. Упорядник В. Грабовський. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2000. 148 с.; Барвінський В. *З музично-письменницької спадщини* : дослідження, публіцистика, листи. Упоряд. вступ. стаття, примітки В. Грабовського. Дрогобич : Коло, 2004. 256 с., іл.; *Василь Барвінський у дослідженнях та матеріалах*. Ред.-упоряд. В. Грабовський. Дрогобич: Посвіт, 2008. 336 с., іл.; *Василь Барвінський і сучасна українська музична культура*. Упор. В. Грабовський, Л. Філоненко, О. Німилович. Дрогобич: Посвіт, 2012. 328 с.
6. *Василь Барвінський в контексті європейської музичної культури* : статті та матеріали. Ред.-упоряд. О. Смоляк. Тернопіль: Астон, 2003. 192 с.

